

ELFRIDE JELINEK

PIJANISTKINJA

PREVELA S NEMAČKOG
TIJANA TROPIN

PAIDEIA

BEOGRAD, 2009.

I

Profesorka klavira Erika Kohut poput vihora uleće u stan koji deli sa svojom majkom. Majka Eriku rado zove svojim vikorčićem, jer se dete ponekad kreće krajnje brzo. Ono teži da umakne od majke. Erika se bliži kraju tridesetih godina. Majka bi, što se tiče njene starosti, lako mogla biti Erikina baba. Tek posle mnogih teških godina braka je u ono doba Erika došla na svet. Smesta je otac predao štafetu kćeri i povukao se. Erika je nastupila, otac odstupio. Danas je Erika postala hitra iz nužde. Oblaku jesenjeg lišća slična, ona proleće kroz vrata stana i trudi se da dospe u svoju sobu a da ne bude viđena. Ali pred njima se već raširila majka i hvata Eriku. Poziva je na odgovornost i uza zid, inkvizitor i streljački vod u jednoj ličnosti koju država i porodica jednoglasno priznaju za mati. Majka ispituje zbog čega Erika tek sada, tako kasno, stiže svom domu? Poslednji učenik je otišao kući još pre tri sata, zasut Erikinih prezirom. Ti valjda misliš da neću saznati gde si bila, Erika. Jedno dete i bez traženja pruža odgovor svojoj majci, ali u njega se ne veruje, jer dete rado laže. Majka još čeka, ali samo toliko dok ne izbroji do jedan dva tri.

Već na dva kći se javlja odgovorom koji veoma odstupa od istine. Sada joj biva oteta aktentašna prepuna nota, a iz nje majku već gleda gorki odgovor na sva pitanja. Četiri sveske Betovenovih sonata indignirano dele oskudni prostor sa novom haljinom, za koju se vidi da je tek kupljena. Majka smesta pobesni na odevni predmet. U radnji, još maločas, haljina, probodena svojom vešalicom, izgledala je tako primamljivo, šareno i podatno, sada leži poput mlitave krpe i probadaju je majčini pogledi. Novac za haljinu bio je određen za štedionicu! Sada je potrošen pre vremena. Ovu haljinu je bilo moguće imati pred očima u svako doba, u vidu unosa u štednu knjižicu austrijskih građevinskih štedionica, ako čovek ne zazire od puta do ormana za rublje, gde štedna knjižica viri iza gomile platnenih čaršava. Danas je, međutim, ona otišla na izlet, sprovedeno je skidanje sa računa, rezultat se sada vidi: Erika bi morala da obuče ovu haljinu svaki put kada se zaželi znati kuda je nestao lepi novac. Majka vrišti: Time si prokockala docniju nagradu! Kasnije bismo imale nov stan, ali pošto nisi mogla da čekaš, sada imaš

samo dronjak koji će uskoro izaći iz mode. Majka sve hoće kasnije. Ništa ona neće smesta. Ali dete ona hoće uvek, i uvek želi da zna gde se dete može naći u slučaju nužde, ako mami zapreti srčani udar. Majka želi da uštedi sada kako bi kasnije mogla da uživa. A onda Erika kupi sebi baš haljinu! skoro još prolazniju od tačke majoneza na sendviču sa ribom. Ova haljina će, ne sledeće godine, nego već sledećeg meseca biti izvan bilo kakve mode. Novac nikada ne izlazi iz mode.

Štedi se za jedan zajednički veliki sopstveni stan. Iznajmljeni stan, u kome za sada još drežde, već je toliko star da se može još samo baciti u đubre. One će prethodno moći zajedno da izaberu ugradne ormance pa čak i položaj pregradnih zidova, jer na njihov novi stan se primenjuje jedan sasvim nov sistem gradnje. Sve će biti izvedeno tačno prema ličnim zahtevima. Ko plaća, taj odlučuje. Majka, koja ima samo sićušnu penziju, odlučuje šta Erika plaća. U tom novom novcatom stanu, sagrađenom prema metodi budućnosti, svako će dobiti sopstveno carstvo, Erika tu, majka tamo, oba carstva uredno odvojena jedno od drugog. Ali, postojace zajednička dnevna soba u kojoj će se sastajati. Ako žele. Ali majka i dete, prirodno, to uvek žele, jer spadaju zajedno. Već ovde, u ovom svinjcu koji lagano propada, Erika ima sopstveno carstvo u kome ona žari, a majka pali. To je samo provizorno carstvo, jer majka u svako doba ima slobodan pristup. Vrata Erikine sobe nemaju brave, a nijedno dete nema tajni.

Erikin životni prostor sastoji se od njene sopstvene male sobe, gde ona može da radi šta hoće. Niko je ne ometa, jer ova soba je sasvim njeno vlasništvo. Carstvo majke je sve ostalo u ovom stanu, jer domaćica, koja se o svemu brine, posvuda radi dok Erika uživa plodove majčinog domaćičkog rada. U domaćinstvu Erika nikada nije morala da dirinči, zato što ono posredstvom deterdženata uništava ruke pijaniste. Ono što majci ponekad zadaje brigu, u nekoj od njenih retkih pauza za odmor, jeste njen raznovrsni posed. Jer ne može se uvek znati gde se šta tačno nalazi. Gde li je sad opet onaj nestašni posed? Po kojim li se sobama vrti sam ili udvoje? Erika, ta živa, taj klizavi predmet, možda u tom trenutku negde hvata krivine i pravi gluposti. Ali ćerka svakoga dana iznova u sekundu tačno stiže tamo gde pripada: kući. Majku često spopada nemir, jer svaki vlasnik kao prvo nauči, a uči uz bolove: poverenje je dobro, kontrola je ipak bolja. Glavni mamin problem sastoji se u tome da svoje vlasništvo fiksira na jednom mestu, što je moguće nepokretnije,

kako ne bi pobeglo. U tu svrhu služi televizijski aparat, koji u kuću isporučuje lepe slike, lepe melodije, prefabrikovane i upakovane. Zbog njega je Erika skoro uvek tu, a kad ponekad nije kod kuće, tačno se zna kuda švrlja. Ponekad Erika uveče ide na neki koncert, ali to čini sve ređe. Ili sedi pred klavirom i lupa po svojoj odavno definitivno pokopanoj pijanističkoj karijeri, ili poput zloduha lebdi nad nekakvom probom sa svojim učenicima. Tamo je u slučaju nužde mogu pozvati. Ili Erika, radi svog zadovoljstva, radi muziciranja i radovanja¹, učestvuje u karnom sviranju sa slično nastrojenim kolegama. Tu je takođe mogu pozvati. Erika se bori protiv majčinskih stega i više puta zahteva da je ona ne zove, što majka može da prekrši, jer jedino ona određuje zakone. Majka određuje i potražnju za svojom ćerkom, što se završava time da sve manje ljudi želi da vidi ćerku ili da razgovara sa njom. Erikin poziv je isti kao i Erikin hobi: muzika, nebeska sila. Muzika potpuno ispunjava Erikino vreme. Nijedno drugo vreme u njemu nema mesta. Ništa ne pričinjava toliko radosti kao vrhunsko muzičko izvođenje koje su pružili vrhunski stručnjaci.

Ako Erika jednom mesečno sedi u nekom kafeu, majka zna u kome je i može je tamo pozvati. Ona se širokogrudno služi tim pravom. Konstrukcija od garancija i navika, domaće izrade.

Vreme oko Erike polako se pretvara u gips. Ono se drobi čim majka grublje udari pesnicom po njemu. U takvim slučajevima Erika sedi sa gipsanim ostacima ortopedske kragne vremena oko svog mršavog vrata, na porugu drugima, i mora da prizna: sad moram kući. Kući. Kad je sretete na otvorenom, Erika je skoro uvek na putu kući.

Majka izjavljuje, zapravo, Erika mi je dobra i takva kakva je. Više od toga verovatno neće biti. Ona je, doduše, i to lako uz svoje sposobnosti, samo da je poverena jedino meni, majci, mogla postati nadregionalna pijanistkinja! Ali Erika je, protivno majčinoj volji, povremeno zapadala pod tuđe uticaje; umišljena muška ljubav pretela je odvrćanjem od studija, spoljnje stvari poput šminke i haljina pomaljale su svoje ružne glave, i karijera se završila pre nego što je stvarno i počela. Ali sigurno je sigurno: mesto profesora klavira na konzervatorijumu grada Beča. A čak nije morala da ide na godine učenja i lutanja u neki od ogranaka, neku okru-

---

¹ Aluzija na madrigal Hansa Lea Haslera (1564–1612). (Prim. prev.)

žnu muzičku školu, gde su već mnoge ostavile svoj mladi život, posivele od prašine, grbave – površna, prolazna ljubav gospodina direktora.

Samo ta taština. Prokleta taština. Erikina taština smeta majci i trn joj je u oku. Ta taština je jedina stvar za koju bi Erika sad već morala da nauči da je se odrekne. Bolje pre nego posle, jer u starosti, koja je na pragu, taština je naročiti teret. A i sama starost je već dovoljan teret. Ta Erika! Zar su prvaci muzičke istorije bili tašti? Nisu to bili. Jedino čega se Erika još mora odreći, to je taština. U slučaju nužde, Eriku će majka u tu svrhu sasvim ishoblovati, kako se ništa suvišno ne bi moglo zadržati na njoj.

Tako mama danas pokušava da svojoj ćerki otme novu haljinu iz zgrčelih prstiju, ali ti prsti su i previše dobro trenirani. Puštaj, kaže majka, daj ovamo! Moraš biti kažnjena za svoju požudu za spoljnim stvarima. Do sada te je život kažnjavao neobraćanjem pažnje, a sada te kažnjava majka tako što takođe ne obraća pažnju na tebe, mada se kinduriš i mažeš kao klovn. Daj haljinu ovamo!

Erika iznenada jurne prema svom ormanu za odeću. Hvata je mračna sumnja, koja se već nekoliko puta potvrdila. Danas, na primer, opet nešto nedostaje, naime tamnosivi jesenji komplet. Šta se desilo? Iste sekunde kada Erika primeti da nešto nedostaje, već zna i ko je odgovoran. Jedina osoba koja dolazi u obzir. Strvino jedna, strvino, urla Erika besno na nadređenu instancu i zariva kandže u tamnoplavo obojene kose svoje majke, sa izraslim sivim korenom. I frizer je skup i najbolje je ne ići kod njega. Erika svakog meseca farba majku četkicom i polikolorom. Erika sada čerupa kosu koju je sama ulepšala. Besno je čupa. Majka jauče. Kada Erika prestane da čupa, ruke su joj pune pramenova kose, koje ona posmatra nemo i zapanjeno. Hemija je ionako slomila otpor te kose, ali ni priroda od nje nije načinila remek-delo. Erika ne zna odmah kuda sa tom kosom. Na kraju ode u kuhinju i baci tamnoplave, često loše obojene čuperke u kantu za đubre.

Majka stoji sa redukovanom kosom, ridajući, u dnevnoj sobi, gde njena Erika često održava privatne koncerte na kojima je ona najnajbolja, jer u toj dnevnoj sobi sem nje niko nikada ne svira klavir. Novu haljinu majka još drži u drhtavoj ruci. Ako želi da je proda, mora to učiniti uskoro, jer takvi makovi cvetovi veličine kupusa nose se samo jednu sezonu i nikad više. Majku boli glava tamo gde joj nedostaje kosa.